

بخش اول
فصل اول
« اقتصاد چیست؟ »

چرا علم اقتصاد را می آموزیم؟

- اهداف و مأموریت های انسان به عنوان جانشین خدا روی زمین عبارت است از:
 - ۱- آبادانی زمین
 - ۲- رفع نیازهای خود، خانواده و دیگران
- در یک تصویر ساده از حیات انسان با دو مفهوم روبه رو می شویم:
 - ۱- نیازهای انسان
 - ۲- منابع و امکانات
- دانش اقتصاد کمک می کند تا انسان بهترین انتخاب را در استفاده از منابع و امکانات داشته باشد.
- اقتصاد به سوالاتی چون ، چه چیزی را با چه روشی توسط چه کسی برای چه کسی در چه زمانی و به چه مقداری تولید یا مصرف کنیم پاسخ می دهد .

نیازهای انسان

- محرک انسان برای فعالیت و تلاش نیازهای او می باشد.
- انسان بعد از رفع نیاز احساس رضایت می کند اما احساس بی نیازی به او دست نمی دهد چون انسان موجودی کمال جو می باشد.
- انواع نیاز انسان عبارتند از:
 - ۱- نیازهای مادی و اولیه : نیازهایی که انسان برای زنده ماندن به آنها نیاز دارد. (خوراک، پوشاک، مسکن، امنیت و ...)
 - ۲- نیازهای غیرمادی و ثانویه : نیازهایی که انسان را به کمال می رساند . (نیازهای عاطفی، علمی، فرهنگی، دینی و ...)
- پیامد توقف انسان در نیازهای مادی و حیوانی عبارتند از:
 - ۱- تبدیل کمال جویی به سیری ناپذیری (مانند کسی که می خواهد تشنگی خود را با آب دریا برطرف کند).
 - ۲- خلق نیازهای کاذب
- پیامد پیگیری نیازهای کاذب و زیاده روی در رفع نیازهای مادی توقف و انحطاط انسان می باشد.

منابع و امکانات

- نکات مهم در مورد منابع و امکانات عبارتند از:
 - ۱- منابع و امکانات محدودند.
 - ۲- منابع و امکانات قابلیت مصرف متعدد دارند.

- علت محدودیت منابع و امکانات عبارتند از:

- ۱- ناشناخته بودن ذخایز و منابع و امکانات
- ۲- محدودیت دانش فنی بشر
- ۳- عدم استفاده ی صحیح گذشتگان از منابع و امکانات

- علت حفظ و صیانت از منابع و امکانات و رعایت عدالت بین نسلی این است که :

یکی از دلایل محدودیت منابع و امکانات استفاده ناصحیح گذشتگان از منابع و امکانات می باشد.

- مفهوم کمیایی : اقتصاددانان از محدودیت منابع و امکانات و قابلیت استفاده متعدد آنها با عنوان کمیایی یاد می کنند.

مسئله اقتصادی

- موضوع علم اقتصاد عبارت است از : انتخاب

- موضوع علم اقتصاد انتخاب است زیرا :

- ۱- نیازهای انسان نامحدودند.
- ۲- منابع و امکانات محدودند و قابلیت مصرف متعدد دارند .
- ۳- پس انسان باید با انتخاب بهترین روش و بهترین مکان استفاده از منابع و امکانات ، بیشترین منافع را برای خود و جامعه تأمین نماید.

- بهترین استفاده از منابع و امکانات عبارت است از:

- ۱- بیشترین منافع را به همراه داشته باشد .
- ۲- بالاترین رفاه را به همراه داشته باشد .

مسئله انتخاب

- فطرت و سرشت انسان بگونه ای است که در هر انتخابی به دنبال بیشترین منافع و کمترین ضرر است.
- انسان گاهی ممکن است در تشخیص دقیق منافع و هزینه ها اشتباه کند اما در روش انتخاب هیچگاه اشتباه نمی کند.

• ویژگی انسان هایی که عقلانیت محدود دارند عبارت از:

- ۱- منافع خود را در منافع مادی و حیوانی خلاصه می کنند.
- ۲- نگاه کوتاه مدت دارند.
- ۳- گاهی در تعیین فهرست و میزان کامل هزینه ها و ضررها اشتباه می کنند.

هزینه فرصت

- معنی جمله « افراد و جوامع با هرانتهایی بده-بستان می کنند» یعنی: افراد و جوامع باانتخاب هرچیزی، چیزهای دیگر را ازدست میدهند.
- معنی هزینه فرصت: هزینه فرصت بیانگر انتخاب و منافی است که آن را با انتخاب دیگر از دست داده ایم.

تعریف علم اقتصاد

- علم اقتصاد: علمی است که انتخاب های بشر را به صورت رابطه ای بین منابع و امکانات محدود که قابلیت مصرف متعدد دارند را با نیازهای نامحدود انسان مطالعه می کند و با ارائه بهترین انتخاب رفتار فردی و جمعی را مدیریت مینماید.
- هدف علم اقتصاد: راهنمایی انسان در انتخاب بهترین روش استفاده از منابع و امکانات است.
- علم اقتصاد خود راموظف به مطالعه تغییر اطلاعات، انگیزه ها و توزیع برابر و نابرابر فرصت ها و... می داند زیرا: تمام این موارد در انتخاب های انسان تأثیر دارد.

علم اقتصاد درباره چه موضوعاتی بحث می کند؟

- موضوع علم شیمی: مواد و تأثیر آن ها بر یکدیگر بررسی می کند .
- موضوع علم زیست شناسی: وضعیت گونه های مختلف جانداران را مطالعه می کند .
- موضوع علم اقتصاد: تولید، مصرف، تجارت، قیمت و... باروش علمی مطالعه می کند.
- نحوه شکل گیری اندیشه اقتصادی: اندیشه اقتصادی حاصل تلاش انسان ها، سازمان ها و... در انتخاب بهترین روش استفاده از منابع و امکانات است.
- نحوه شکل گیری علم اقتصاد: بایشرفت تمدن بشری اندیشه اقتصادی تکامل یافته و علم اقتصاد پدید آمد.
- سوالات و دغدغه های مطرح شده برای اقتصاددانان عبارتند از:
 - ۱- چگونه تولیدکنندگان درباره تولید و میزان هر کالا تصمیم می گیرند.
 - ۲- چرا در برخی کشورها تولید زیاد و در برخی تولید کم است و...
- دغدغه ها و سوالات اقتصاددانان علاوه بر بعد اقتصادی دارای ابعاد حقوقی، سیاسی، اجتماعی و روانشناختی و... نیز هستند.

- امروزه علم اقتصاد در بین علوم مختلف جایگاه والایی دارد و در معتبرترین دانشگاه ها به عنوان یک رشته مهم مورد توجه است.
- علم اقتصاد امروزه جزء انتخاب های دانش آموزان نخبه برای ورود به دانشگاه است زیرا :
 - ۱- این رشته عمق علمی بالایی دارد.
 - ۲- این رشته از بازار کار خوبی برخوردار است.
- علت بازار کار خوب رشته اقتصاد این است که : سازمان ها و شرکت ها و... به خدمات و مطالعات اقتصاددانان نیاز دارند .
- فور مقالات علمی اقتصادی نشانه این است که: در جهان امروز اهمیت علم اقتصاد و متخصصان این رشته روز به روز بیشتر مورد توجه قرار میگیرد.

اقتصاد و آموزه های اسلامی

- ویژگی های دین اسلام عبارتند از:
 - ۱- اسلام دینی کامل است که دنیا و آخرت را با هم در نظر می گیرد و در پی سعادت واقعی و کامل انسانهاست.
 - ۲- تلاش می کند انسان دل به دنیا و مادیات نبندد.
 - ۳- بی اعتنائی به مسائل اقتصادی را قبول ندارد و به دست آوردن آخرت را درگروی از دست دادن دنیا نمی بیند.
 - ۴- عبادت را صرفا به رابطه فرد با خدا محدود نمی کند و به همه ارتباطات افراد از جمله روابط اقتصادی رنگ عبادت می زند.
 - ۵- دسترس نبودن معاش را خطری برای اعتقادات انسان می داند .
 - ۶- تلاش انسان برای رفع فقر و رسیدن به توانگری را پسندیده و فردی را که برای ارتقا سطح زندگی خانواده و هموعانش می کوشد را مانند کسی می داند که در راه خدا جهاد می کند.
 - ۷- اقتصاد را درزندگی مهم می داند اما عقل انسان را برای موفقیت و رسیدن به هدف به تنهایی کافی نمی داند .
- دلیل فرستادن پیامبران و فلسفه ارائه دین این است که :

اسلام عقل انسان را به تنهایی برای رسیدن به هدف ، موفقیت و سعادت کافی نمیداند بنابراین با ارائه دین و فرستادن پیامبران و درنظر گرفتن سعادت و نیازهای بشر، روش ها و قوانینی را معرفی میکند تا انسان ها با کمترین هزینه به پیشرفت و سعادت برسند.

- تأکید قرآن برای رفع مشکلات انسان عمل به آموزه های الهی است.

- سرلوحه برنامه پیامبران عبارتند از:

- ۱- مبارزه باظالمان

- ۲- مبارزه بااستعمارگران

- ۳- مبارزه باسوء استفاده کنندگان از انسان در عرصه اقتصادی.

- وظیفه پیامبران عبارتند از:

- ۱- تلاش برای رفع محرومیت ها

- ۲- تلاش برای برخورداری از فرصت ها

- ۳- تلاش برای حفظ کرامت انسانی

- علت تأکیداسلام بر اخلاق واحکام اقتصادی این است که :

اخلاق واحکام اقتصادی را چراغ راه وتکمیل کننده فرآیندی می داند عقلانیت اقتصادی برای رسیدن به اهداف خود به آن نیازمند است.

- علت توجه دین اسلام به اقتصاد عبارتند از:

- ۱- اهمیت روزافزون مسائل اقتصادی در زندگی اجتماعی انسان.

- ۲- تأثیر عوامل اقتصادی بر جنبه های (اجتماعی،سیاسی، فرهنگی) زندگی فرد،خانواده و جامعه.

- مشکلات کشوری که وضعیت اقتصادی نابسامانی دارد عبارتند از:

- ۱- بسیارآسیب پذیری شوند

- ۲- از نظر اجتماعی و سیاسی دچار بحران های گسترده می شود.

- ۳- نمی تواند باتکیه برفرهنگ ملی خود مسیر آینده خویش را تعیین کند.

- ۴- به شدت تحت تأثیر اقتصادهای مهاجم قرار میگیرد .

- مهم ترین ابزار هویت سیاسی وفرهنگی جامعه اسلامی عبارت است از: رشد و پیشرفت اقتصادی

- محصولات به طور کلی به دودسته کالا و خدمات تقسیم می شوند.
- کالا: شیئی با ارزش اقتصادی و بازاری است که برای تأمین نیاز یا خواسته ای تولید می شود و انسان ها برای به دست آوردن آن ها باید به تولیدکنندگان و عرضه کنندگان پول بپردازند. (پارچه و میوه و...)
- خدمات: آنچه انسان در مقابل پول خریداری می کند و به وسیله آن نیازش را برطرف می کند و غیرملموس و غیرفیزیکی است. (خدمات معلمان، پزشکان و...)
- انواع کالا عبارتند از:
 - ۱- کالاهای مصرفی: کالایی که توسط مصرف کننده نهایی خریداری شده و به مصرف می رسد. مانند گوجه فرنگی که خانوارها استفاده می کنند.
 - ۲- کالای واسطه ای: کالایی که توسط تولیدکننده برای ادامه فرآیند تولید و تبدیل آن به کالای دیگر استفاده می شود. مانند گوجه فرنگی که کارخانه ها برای تهیه رب گوجه خریداری می کنند.
- کالاها و خدمات واسطه ای هرچند خروجی یک کارخانه یا بنگاه تولیدی هستند اما توسط مصرف کننده نهایی خریداری نمی شوند بلکه به عنوان ورودی یک کارخانه یا بنگاه اقتصادی جهت تبدیل به کالای دیگر مورد استفاده قرار می گیرند.
- ۳- کالای بادوام: کالاهایی که خودشان مصرف نمی شوند بلکه خدمات آن ها در طول زمان مورد مصرف قرار میگیرد. مانند اتومبیل شخصی و یخچال در منزل
- ۴- کالای بی دوام: کالاهای مصرفی که معمولاً دارای یک یا چند مورد مصرف می باشند. مانند ماءالشعیر، نمک و...
- ۵- کالای سرمایه ای: کالای بادوامی که در فرآیند تولید به وسیله ی بنگاه های تولیدی بکار گرفته می شود. مانند یخچال سوپرمارکت و تاکسی
- ۶- کالای ضروری: کالاهایی که برای تأمین نیازهای اولیه مصرف می شود و تغییرات زیاد قیمت این نوع کالاها میزان مصرف آن ها را توسط مصرف کنندگان تغییر نمی دهد. مانند نمک و دارو
- ۷- کالای تجملی: کالاهایی که برای تأمین نیازهای کم اهمیت تر به کار برده می شود و تغییرات جزئی قیمت این نوع کالاها میزان مصرف آنها را توسط مصرف کنندگان تغییر می دهد. مانند لوستر و فرش ابریشم
- ضروری یا تجملی بودن کالا مفهومی اقتصادی است و از فردی دیگر و جامعه ای به جامعه دیگر و زمانی به زمان دیگر متفاوت خواهد بود.

- **بازیگران و فعالان عرصه اقتصاد به طور کلی به سه دسته تقسیم می شوند:**
 - ۱- بازیگران خرد
 - ۲- بازیگران کلان
 - ۳- بازیگران بین الملل

- **بازیگران خرد:** فعالانی که در تولید ، مصرف و مبادله محصولات با یکدیگر نقش ایفا میکنند.
مثال : افراد ، خانوارها ، شرکت ها و خیریه ها و...

- **بازیگران کلان:** به دولت که برای ایجاد نظم و انضباط و نظارت بر عملکرد اقتصادی یا تأمین نیازهای عمومی فعالیت می کنند اطلاق می شود.

- **بازیگران بین الملل :** به سازمان های اقتصادی بین المللی و جهانی و منطقه ای اطلاق می شود .

- **دلیل نیاز به بازیگران بین الملل عبارت است از :**
 - ۱- رونق گرفتن روابط اقتصادی بین کشورها
 - ۲- حفظ حقوق طرف های درگیر در تجارت جهانی

- **برای اقتصاددانان مهم است که در عرصه داخلی و خارجی:**
 - ۱- توانایی بازیگران و فعالان عرصه اقتصاد به خوبی رشد کرده باشد.
 - ۲- تقسیم کار درست و همکاری بین فعالان عرصه اقتصاد شکل گرفته باشد به طوری که فعالیت یکدیگر را خنثی نکنند و مانند یک گروه موفق عمل نمایند .